

Våld mot äldre personer

6 maj 2026

Johanna Simmons

Överläkare, Docent i geriatrik

Närvårdskliniken, US

Avd för prevention, rehabilitering och nära vård, HMV, LiU

Johanna.simmons@liu.se

REAGERA

Responding to elder abuse
in geriatric care

Forskningsprojekt som syftar till att vi inom vården ska bli bättre på att upptäcka och hjälpa äldre personer som är eller har varit utsatta för olika typer av våld och övergrepp

www.liu.se/forskning/reagera

2017-2021

Fokus på personer utan kognitiv sjukdom.

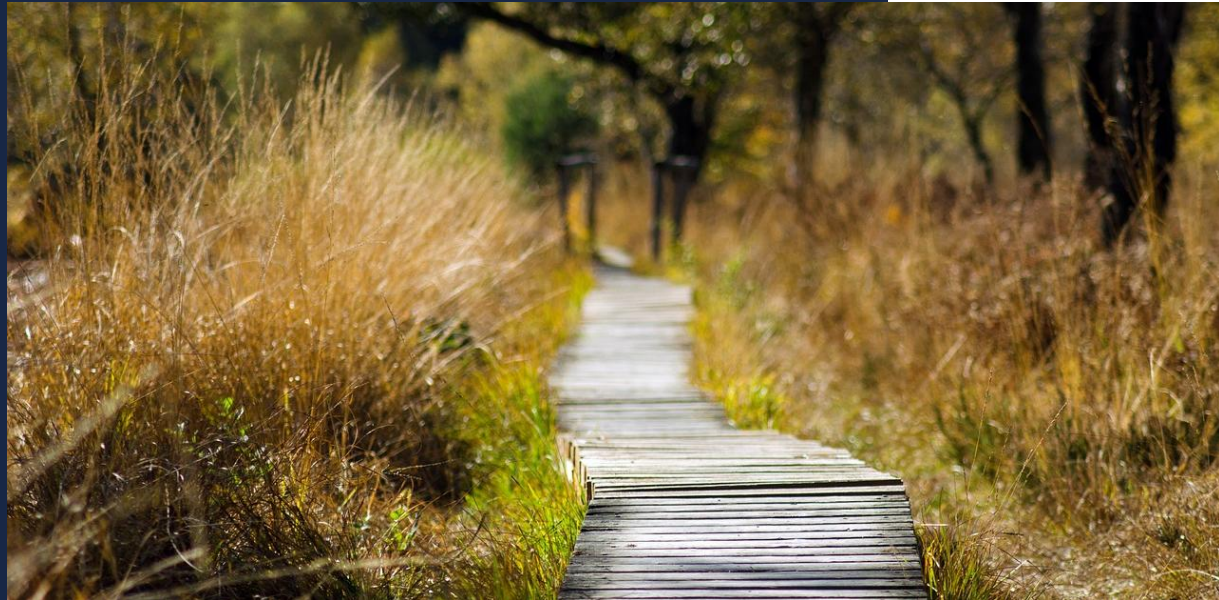
2021-2024

Fokus på personer med kognitiv sjukdom

Utbildning av vårdpersonal

APPEAL – A Path to Prevention of Elder Abuse in Long-term care

Forskningsprogram åren 2023-2029

Samarbete mellan

- Linköpings Universitet
- Region Östergötland
- Göteborgs Stad
- Karolinska Institutet
- Norges Tekniska och Naturvetenskapliga Universitet

www.liu.se/forskning/appeal

Äldres utsatthet unikt?

Dåligt studerat

Delvis andra förutsättningar

- Utsatthet och beroendeställning
- Fler/andra utövare (bl.a. vuxna barn, vårdpersonal)
- Kan behöva andra typer av insatser än yngre

Äldre är som grupp särskilt sårbara

- Gruppens utsatthet
- Brottets konsekvenser
- Gruppens resurser och förmåga att nyttja dem

Definition våld mot äldre

*"... en enstaka eller upprepad handling, eller **frånvaro** av önskvärd/lämplig handling, som utförs inom ett förhållande där det finns en **förväntan på förtroende** och som förorsakar skada eller smärta hos en äldre person...*

*...Denna handling kan vara fysisk, psykologisk/känslomässig, sexuell, finansiell eller helt enkelt återspegla **avsiktlig** eller **oavsiktlig försummelse**."*

Torontodeklarationen (WHO)

Olika sorters våld

- Partnervåld som pågått genom livet
- Partnervåld som debuterar i sviterna av kognitiv/somatisk sjuklighet eller ändrad livsstil
- Våld från vuxna barn
- Våld från vård- och omsorgspersonal
- Andra omsorgstagare på vård- och omsorgsboende

Intention att skada – inget krav för att räknas som våld

- Ibland uttryck för egen sjukdom
- Ibland uttryck för en oförmåga att hantera situationen (både professionella och vårdare)
  - Kunskap
  - Ork och kraft
  - Arbetsmiljö

Förekomst våld mot äldre: Utsatt senaste 12 månaderna

Samhällsurval

Något övergrepp senaste 12 mån:
15.7% (12.8-19.3)

- Psykiskt: 11.6% (8.1-16.3)
- Finansiellt 6.8% (5.0-9.2)
- Försummelse 4.2% (2.1-8.1)
- Fysiskt 2.6% (1.6-4.4)
- Sexuellt 0.9 (0.6-1.4)

Yon, Y., et al., Elder abuse prevalence in community settings: a systematic review and meta-analysis. The Lancet Global Health, 2017. 5(2): p. e147-e156.

Särskilt boende

Senaste 12 månaderna:

- Psykiskt: 33.4% (6.3-78.9%)
- Fysiskt: 14.1% (1.9-58.3%)
- Finansiellt: 13.8% (0.7-78.3%)
- Försummelse: 11.6% (0.4-81.8%)
- Sexuellt: 1.9% (0.03-59.2%)

Yon, Y., et al., The prevalence of elder abuse in institutional settings: a systematic review and meta-analysis. European Journal of Public Health, 2018. 29(1): p. 58-67.

Självrapporterat av personal på särskilda boenden i Norge

- 60% rapporterar att de utfört någon våldshandling senaste året
- 76% rapporterar att de blivit vittne till en kollegas våldsutövande
- Varierande allvarlighetsgrad

Botngård, A., Eide, A. H., Mosqueda, L., & Malmedal, W. (2020). Elder abuse in Norwegian nursing homes: a cross-sectional exploratory study. BMC Health Services Research, 20(1), 9.

Konsekvenser

Äldre själva

Ökad ohälsa, sämre livskvalitet, ökad risk att behöva flytta till särskilt boende.

Anhöriga

Fåtal studier men rapporterar skuld, skam och lidande av att vara utövare.

Personal

Fåtal studier men även där skuld, skam, ilska, maktlöshet

Sjukvårdens ansvar

10 § Om en vuxen visar **symtom eller tecken** som väcker misstanke om att personen är våldsutsatt, ska vårdgivaren se till att hälso- och **sjukvårdspersonalen frågar den vuxna i enrum om orsaken till symtomen eller tecknen**. Om misstanken om våld eller andra övergrepp kvarstår, ska vårdgivaren se till att hälso- och sjukvårdspersonalen

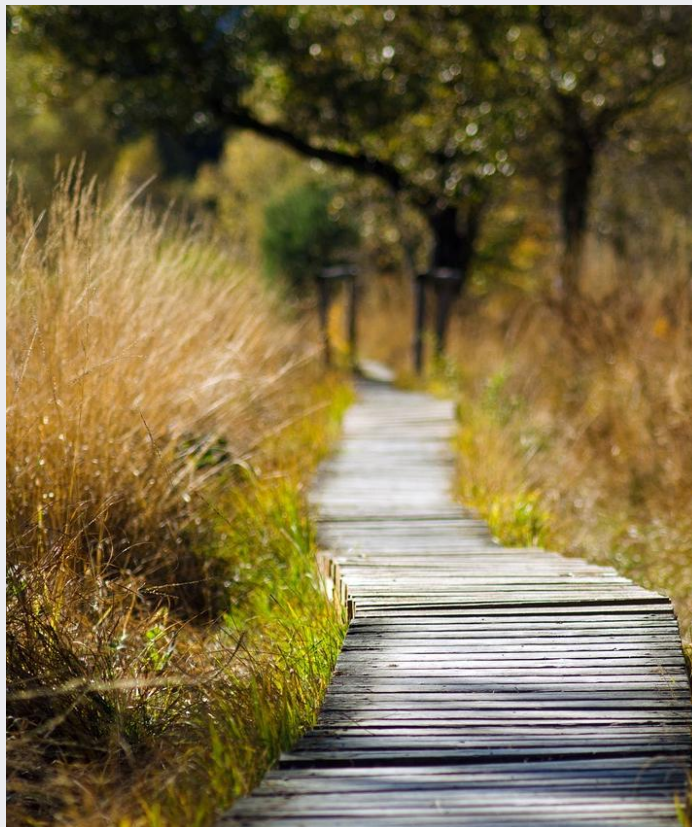
1. beaktar vilka behov den vuxna kan ha av **vård såväl fysiskt som psykiskt** med anledning av våldet,
2. informerar om **möjligheten till vård** inom hälso- och sjukvården, stöd och hjälp från **socialtjänsten** samt kontakt med **frivilligorganisationer**,
3. hjälper den vuxna att **få kontakt med socialtjänsten** om denne samtycker till det
4. tar reda på om det finns **barn** i den vuxnas familj och gör anmälan till socialtjänsten enligt 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) vid **misstanke om att barnet eller barnen far illa**.

När ska man misstänka våld?

Det finns inga säkra symtom eller tecken på övergrepp mot äldre

Starkast associerat är:

- Nedsatt fysisk funktionsförmåga (låg ADL)
- Kognitiv nedsättning

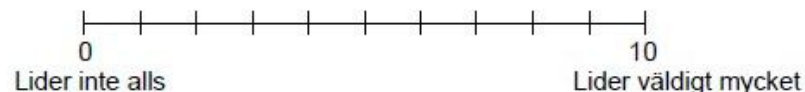
**Att vilja se,
vilja veta och
våga fråga!**

ÄLDRE PERSONERS UTSATTHET GENOM LIVET

Det är ganska vanligt att man under sitt liv blir utsatta för negativa handlingar från närstående, personal inom vård och omsorg eller andra personer. Att ha sådana erfarenheter kan påverka hälsan negativt, även om det var länge sedan det hände. Vi vill därför be dig svara på följande frågor:

	JA	NEJ
1. Har du känt dig illa till mods med, eller rädd för någon närstående eller personal inom vård och omsorg?	☐	☐
2. Har någon återkommande talat nedvärderande till dig eller försökt trycka ner, förnedra eller förödmjuka dig?	☐	☐
3. Har någon försökt kontrollera dig, begränsa din kontakt med andra eller bestämma vad du får och inte får göra?	☐	☐
4. Har någon hotat att skada dig eller någon/något du bryr dig om, t.ex. andra personer, husdjur eller saker?	☐	☐
5. Har någon närstående eller personal inom vård och omsorg utnyttjat dig ekonomiskt, t.ex. stulit från dig, tagit kontroll över din ekonomi eller lurat/pressat dig på pengar eller saker?	☐	☐
6. Har du blivit utsatt för någon form av fysiskt våld, t.ex. blivit knuffad, nypt, fasthållen, slagen eller sparkad?	☐	☐
7. Har du blivit utsatt för någon form av sexuellt övergrepp, t.ex. att någon tagit på din kropp mot din vilja eller tvingat dig till sexuella handlingar?	☐	☐
8. Har det hänt att du inte har fått hjälp som du behövde, t.ex. med att ta din medicin, att komma till toaletten, att komma upp ur sängen, klä dig eller få mat/dryck?	☐	☐
9. Har närstående eller personal inom vård och omsorg som skulle hjälpa dig behandlat dig illa, t.ex. talat nedvärderande till dig eller varit hårdhänt?	☐	☐

10. Hur mycket lider du idag av det du varit utsatt för? (sätt ett kryss på skalan)

REAGERA-S

www.liu.se/forskning/reagera

Finns översatt till:

- Arabiska
- Bosniska
- Engelska
- Franska
- Kroatiska
- Persiska
- Polska
- Serbiska
- Somaliska
- Spanska

Pyetje për dhunën

FOV vuxna
albanska

Dhuna në marrëdhënie të afërme ndikon në mënyrën se si ndjehesh ti fizikisht dhe psikikisht, prandaj ne pyesim. Kjo ndikon edhe në shëndetin fizik dhe psikik të fëmijëve tu. Fëmijët kanë të drejtë të rriten pa dhunë. Dhunë mund të jetë nëse ti ekspozohesh vetë ose sheh që dikush tjetër të jetë i ekspozuar. Ti mund të marrësh mbështetje nëse ti i je nënshtruar dhunës ose nëse ke parë ose ke dëgjuar dhunë ndaj një të afërmi / të afërme gjatë rritjes tënde. Ti gjithashtu mund të marrësh mbështetje nëse ti vetë e ke nënshtruar dikë tjetër për dhunë.

Me fjalët i afërm / e afërme ne nënkuptojmë partnerin, anëtarët e familjes, të afërmit ose ndonjë person tjerë të rëndësishëm.

1. Ti a ke qenë i / e kërcënuar, i / e kontrolluar, i / e poshtëruar, i / e ngacmuar ose të ngjashme nga një i afërm?

Po

Jo

Frågor om våld

FOV unga

Våld påverkar hur du mår, både psykiskt och fysiskt, därför ställer vi frågor om våld. Det finns hjälp att få om du har varit utsatt för våld och/eller om du hört eller sett våld mot en närstående under din uppväxt. Med närstående menar vi en partner, familjemedlem, släkting eller annan viktig person. Det finns även hjälp att få om du själv har utsatt någon annan för våld.

1. Har du blivit förnedrad, hotad, kontrollerad, trakasserad eller utsatt på något annat sätt som känts obehagligt eller där du blivit rädd?

Ja

Nej

2. Har du blivit fasthållen, knuffad, slagen, sparkad eller skadad på något annat sätt?

Ja

Nej

Frågor om våld (FOV) - VKV

<https://www.valdinararelationer.se/vkv/material/formular-for-att-fraga-om-vald/>

Frågor om våld FOV barn

VGR129

Svar i frågeformulär måste följas upp!!

Fångar både allvarliga och mindre allvarliga övergrepp.

Fångar saker som är aktuella nu men även sånt som hänt för längesedan.

För att få en klar bild av vad som hänt och vilka insatser personen vill ha och behöver måste man prata vidare om svaren

Anhöriga/personal som möjliga utövare av våld

Förståelse för en svår situation –
Men inte acceptera våldet!

- Tala om det som händer är en förutsättning för förändring
- Arbeta med icke-dömande attityder – öppna för hjälpsökande
- Ge förutsättningar för att situationen ska kunna hanteras

Margareta

"I nöd och lust" Bräcke diakoni (brackediakoni.se)

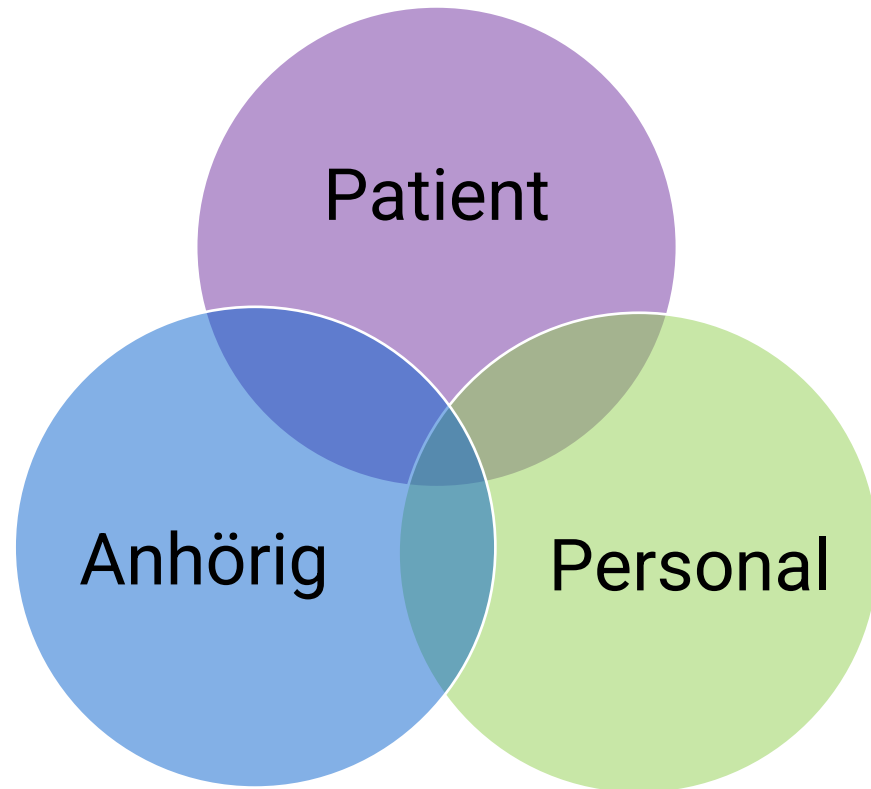
OBS – Även anhörigvårdaren kan vara utsatt för våld

- Preliminära resultat från REAGERA Demens visar att ca 27% (n=34) av närstående som inkluderades i studien hade varit utsatta för våld hade varit utsatt av personen med demenssjukdom.
- "Carer harm" - se ex Donnelly 2025
<https://doi.org/10.1093/bjsw/bcaf004>
- Våldet tolkas och förstås olika beroende på egen tidigare utsatthet – se ex Band-Winterstein 2019
<https://doi.org/10.1111/jnu.12485>

REAGERA-demens

www.liu.se/forskning/reagera/reagera-demens

- Formulär patient
- Formulär anhörig – utövare, utsatt, bevittnat
- Riskskattningsinstrument (REAMI ©)

REAGERA-S20

Del 1: Riskfaktorer eller tidiga tecken på våld

Del 2: Utsatthet för olika typer av våld senaste året

Del 3: Utsatthet tidigare i livet.

www.liu.se/forskning/reagera/reagera-demens

Upplevelser av negativa händelser

Det är ganska vanligt att bli utsatt för negativa handlingar av personer i ens närhet, till exempel anhöriga, bekanta eller personal inom vård och omsorg.

Om man behöver hjälp att klara sin vardag kan det leda till påfrestande situationer och en ökad risk att utsättas för negativa handlingar, även av personer som bryr sig om en.

Frågorna nedan handlar om olika negativa händelser och ställs för att de som behöver hjälp och stöd ska kunna få det.

1. Händer det att någon i din närhet behandlar dig respektlöst?	Aldrig	Ibland	Ofta
2. Händer det att du känner dig illa till mods med någon i din närhet?	Aldrig	Ibland	Ofta
3. Händer det att någon i din närhet använder en hård ton eller är otrevlig mot dig?	Aldrig	Ibland	Ofta

REAGERA- Närståendeskattning

Del 1: Riskfaktorer eller tidiga tecken på våld

Del 2: Anhörigs utsatthet och utövande av våld

Del 3: Bevittnat våld av annan person senaste året

Del 4: Händelser tidigare i livet.

www.liu.se/forskning/reagera/reagera-demens

Relationen mellan dig och din närstående

När någon har behov av hjälp i vardagen kan det leda till att relationen med anhöriga påverkas och det kan uppstå situationer som är svåra att hantera.

Det kan leda till att man utsätter varandra för olika typer av negativa handlingar även om man egentligen inte vill den andra något illa.

Frågorna nedan avser att uppmärksamma sådana situationer för att de som behöver hjälp och stöd att hantera sin situation ska kunna få det

1. Händer det att du känner dig begränsad i din vardag för att du behöver ta hand om din närstående?	Aldrig	Ibland	Ofta
2. Händer det att du har svårt att bemöta din närståendes humör eller beteenden?	Aldrig	Ibland	Ofta
3. Händer det att din närstående brusar upp mot dig eller behandlar dig illa?	Aldrig	Ibland	Ofta
4. Händer det att du behandlar din närstående på ett sådant sätt att du i efterhand får dåligt samvete?	Aldrig	Ibland	Ofta

Vad önskar kvinnor från vårdgivare efter våld i nära relationer?

Respektfullt bemötande: Empati, emotionellt stöd, vänlighet, lyssna, förstår komplexiteten, tror på en, validerar.

Kontinuitet

Behandla samtida ohälsa

Dokumentera (vittna)

Hänvisa vidare, ev hjälpa till med kontakter

Erbjuda olika typer av stöd och hjälp.

Inte känna sig nödgad att "lösa" problem.

Inte diktera vad som måste göras utan respektera patientens val.

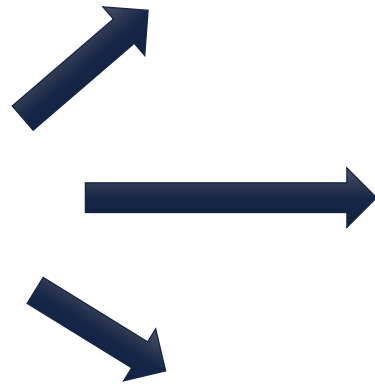
Vårt gemensamma ansvar!!

I team på samma arbetsplats men också gemensamt med andra funktioner i samhället: vården, socialtjänsten och frivilligorganisationer

Olika instanser: olika men gemensamt ansvar

Hälso- och sjukvård

- Kurator på kliniken /vårdcentralen
- Psykiatri vid svår traumatisering, suicid, dissociation, PTSD
- Beroendemottagning/klinik

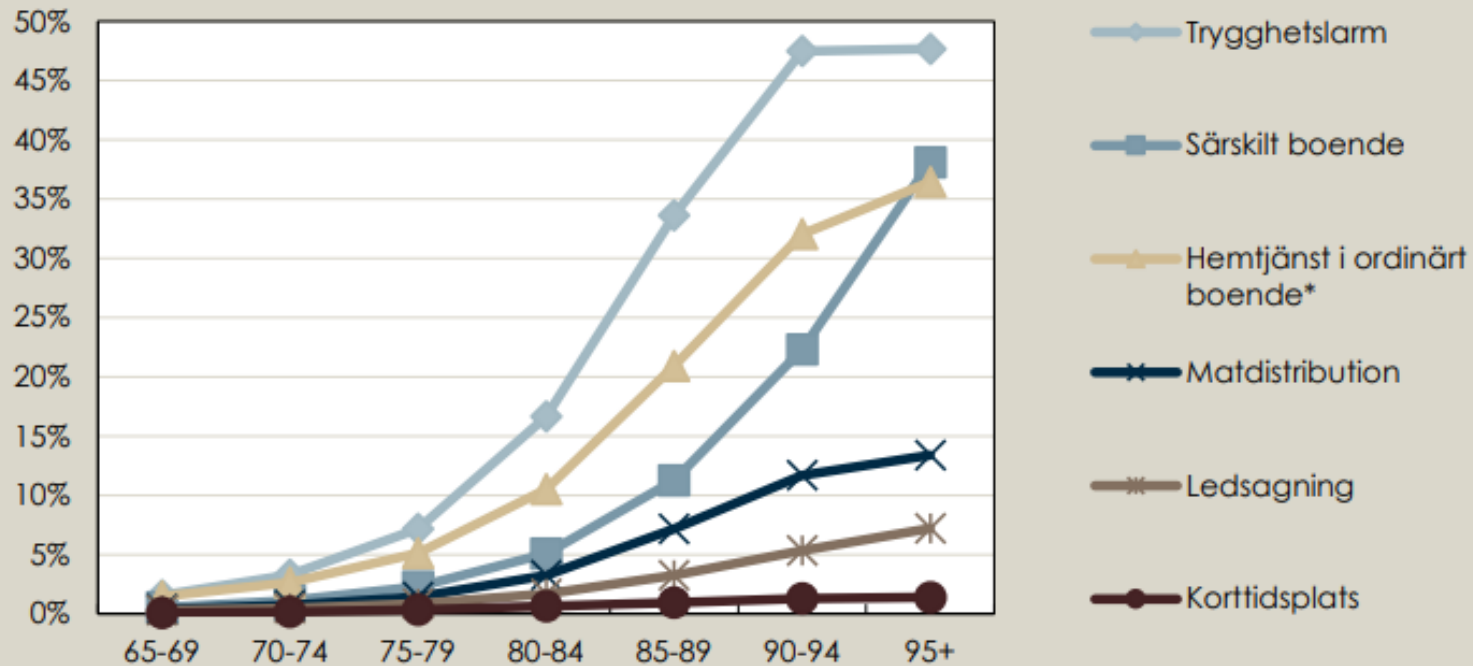
Andra myndigheter

- Socialtjänst (kvinnofrid / Råd och stöd)
- Socialtjänst – myndighet (sociala jouren)
- Biståndshandläggare/Äldrelots
- Anhörigstöd
- Dementsteam
- Missbruksvård
- Polisen

Frivilligorganisationer

- Kvinnojour, brottsofferjour och liknande
- NCK: Kvinnofridslinjen, stödlinjen för män, stödlinjen för transpersoner
- VOOV

Figur 3. Insatsfördelningen bland befolkningen 65 år och äldre, per åldergrupp. Den 31 december 2022.

Källa: Registret över socialtjänstinsatser till äldre och personer med funktionsnedsättning, Socialstyrelsen.

Totalt hemtjänst: Män 9%, Kvinnor 12%

Totalt särskilt boende: Män: 4% Kvinnor 6%

Våld mot äldre personer
får inte reduceras till en
uppgift bara för
äldreomsorgen!

Rutiner och riktlinjer

Regional medicinsk riktlinje

Våld i nära relationer - indikationer och handläggning

Huvudbudskap

- Vården har ansvar för att identifiera och ge stöd till patienter som utsätts för våld i nära relationer.
- Viktigt att uppmärksamma barn som anhöriga.
- Journal förs vid behov med sekretess.
- Samverkan med myndigheter görs vid behov.
- All hälso- och sjukvårdspersonal i Västra Götalandsregionen ska genomgå obligatorisk utbildning om våld i nära relationer.

Nytt sedan föregående version

Redaktionella ändringar.

Bakgrund

Enligt Socialstyrelsens föreskrifter ska hälso- och sjukvårds- och tandvårdspersonal agera vid misstanke om att en patient utsätts för våld av närstående [HSLF-FS 2022:39 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om våld i nära relationer](#). Verksamheter ska ha rutiner för att upptäcka och handlägga våld, samt för att fullfölja anmälningskyldigheten.

Med våld i nära relationer avses våld som utövas en närstående, exempelvis en nuvarande eller tidigare partner, en förälder, ett syskon eller ett vuxet barn. Våldet kan vara fysiskt, psykiskt eller sexuellt. Försummelse (omsorgssvikt) är också en form av våld.

Alla kan utsättas för våld av närstående. Mest förekommande är att kvinnor

Våld i nära relationer - indikationer och handläggning

Checklista stödjande rutin

Patientmöten

- Vilka i personalen som ska fråga patienter om våld.
- Vilka patienter som ska tillfrågas om våld.
- När och hur personalen ska ställa frågor om våld.
- När och hur barns behov av information, råd och stöd ska beaktas.
- När och hur auktoriserad tolk ska bokas (anhörig ska ej tolka).
- Hur personalen ska agera vid upptäckt av våld i nära relationer.

Samverkan

- Hur och när samverkan med andra aktörer ska ske.
- Kontaktuppgifter till andra relevanta aktörer, såsom polis, socialtjänst, frivilligorganisationer.

Orosanmälan

- När och hur orosanmälan till Socialtjänsten ska göras.
- Vad orosanmälan ska innehålla.
- Vem/vilka som signerar.

Dokumentation

- Hur våldsutsatthet ska journalföras.
- Hur dokumentation sker under skyddat sökord.
- Hur patientjournal vid skyddade personuppgifter ska hanteras.
- Hur orosanmälan ska journalföras och diarieföras.

Utbildning

- Hur personalens kompetensbehov ska tillgodoses.

Uppföljning

- Hur kvaliteten i verksamhetens arbete med våld i nära relationer ska säkras.
- Hur verksamhetens arbete med våld i nära relationer ska följas upp och utvecklas.

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN

VKV – Västra Götalandsregionens
kompetenscentrum om våld i nära relationer

Checklista, stödjande rutin HoS ansvar vid våld i nära relationer, VKV

Äldre personers utsatthet för våld i nära relationer

Interprofessionella perspektiv

Redaktör: Lena Östlund

Frågor?

Johanna.simmons@liu.se
www.liu.se/forskning/reagera